

SEMINAR

Raamatukogu ja raamatukoguhoidja

28. novembril 1997. a.

Tartu 1997

Päevakava

Kell 12

Meist endist

Malle Ermel, TÜ Raamatukogu personalijuht

Raamatukogu - raamatukoguhoidja - lugeja

Aili Norberg, Eesti Rahvusraamatukogu teadustöö juhtiv koordinaator

Raamatukoguhoidjate kutsenõuetest

Aili Normak, Eesti Akadeemilise Raamatukogu arendusdirektor, Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu esinaine

Infoprofessionaali koolitus ja rahvusvahelised erialaorganisatsioonid

Prof. Aira Lepik, Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste õppetool

Kuidas valmistada töötajaid ette muutusteks ja muutusi läbi viia

Jüri Kruisealle, Tartu Ülikooli Turunduse ja juhtimise instituudi lektor

Raamatukogu ja raamatukoguhoidja innovaatilises protsessis

Aili Norberg

Eesti Rahvusraamatukogu teadustöö juhtiv koordinaator

Kujunevale infoühiskonnale on tunnuslik koos juhtimishierarhiate nivelleerumisega ka võimu kandumine järjest enam riigi käest info valdaja ja kommunikatsiooni võimaldaja (TV, raadio, andmebaasisüsteemide jt.) kätte. See asjaolu tähtsustab (riiklike) raamatukogude teatavat puhvri rolli inimese ja võimu vahel, sest just selle kanali kaudu tagatakse **kõigile** juurdepääs informatsioonile, mis on üks põhilisi inimõigusi.

Mõni aeg tagasi peeti Eesti Rahvusraamatukogus (RR) kõnekoosolek teemal "Mida ootab ühiskond raamatukogult?". Professor M. Lauristin defineeris sellel raamatukogu kui meediumi, kus informatsioon (laias tähenduses) pakitakse ümber suunatud teabeks, s.t. konkreetsele tarbijale teatud seoses vajalikuks paketi. Selleks, et rahuldada oma tarbijaskonna vajadusi relevantse, eesmärgistatud teabe järele, peavad raamatukogud omama juurdepääsu inforessurssidele, sealhulgas (ja selleks) võimalust kasutada tänapäevast infotehnoloogiat, ja seal peavad töötama haritud raamatukoguhoidjad, kes orienteeruvad ringleva informatsiooni sisus ja vormides ning tunnevad antud raamatukogu süsteemi, aga ka inforingluse metasüsteeme ning nende arengu seaduspärasusi (näit. hüpertextsüsteeme kui info organiseerimise vormi) ning täpset teadmist, millist teavet lugeja vajab.

Raamatukoguhoidja vajab teavet oma lugejast ja tema vajadustest. See teave lähtub ühelt poolt raamatukogu ühiskondlikest funktsioonidest, nn. sotsiaalsest tellimusest, aga samavõrd oma lugejaskonna individuaalsete vajaduste tundmisest. Lugejaskond kujuneb vastavalt raamatukogu komplekteerimis- ja teenindusprofiilile ning sõltub lugejate individuaalsetest vajadustest. Mida rohkem kattuvad raamatukogu komplekteerimisprofiil ja lugejate vajadused, seda pooli rahuldavam on tulemus. Et liikuda ideaali suunas, koguvad raamatukogud täiendavat teavet uurimistöö kaudu, analüüsivad statistikat, teevad vaatlusi ja küsitlevad lugejaskonda. Mõned näited sellest, mida on saadud lugejaküsitluse teel. Esitatav näitematerjal on võetud teadusraamatukogudes ja eelkõige RR-is kogutud uuringu- ja vaatlusandmeist (vt. diagramm 1, 2).

Diagrammidelt on näha, kuidas ollakse/ei olda rahul raamatukogu poolt pakutavaga ning millised lugejagrupid on enim rahul/rahulolematud. Suurim lugejaskonna rahulolematuse põhjus on kirjanduse või muude infoallikate puudumine. Harjumuspärane ja suures osas õigegi on seletada seda komplekteerimisraha vähesusega, kuid asjal on ka teine külg. Eestis on teadusraamatukogude komplekteerimisprofiilid jagatud vastavalt raamatukogude põhifunktsioonidele, mis võimaldab väiksemate kulutustega täpsemalt komplekteerida. Selle tööjaotuse järgi komplekteerib RR erialase teadusraamatukogu tasemel (s.t. võimalikult sügavalt ja ammendavalt) humanitaar- ja ühiskonnateaduste alast kirjandust, ning

kunstikirjandust kui Eesti ainus kunstide teabekeskus. RR on küll universaalne raamatukogu, kuid komplekteerib paljudel aladel kirjandust jm. infoallikaid rahvaraamatukogu tasemel. Lugejad, kes seda ei tea, eeldavad, et RR-is on ka tehnika- ja loodusteaduste alane kirjandus komplekteeritud teaduslikul tasemel. Seda on aga õige nõutada vastavalt Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Akadeemilisest Raamatukogust. Raamatukogu kohus on teavitada oma lugejaid ka sellest, kust vajalikku informatsiooni on kõige kergem leida. Vähene vastastikune informeeritus lugeja ja raamatukogu vahel tekitab jätkuvalt probleeme.

Lugejateenindusprotsessi harmoonilise kulgemise ja relevantse tulemuse saavutamise eest vastutab **raamatukoguhoidja**. Kes ta peaks olema? Kes ta on? Millised on tema probleemid ja probleemid temaga? Uuring RR-is 1996. aastal, mille materjalidest olid võetud eespool toodud näited, lubab väita, et ca 12% lugejaskonnast (sel ajal oli raamatukogus 100 000 lugejat) ei ole rahul teenindaja, teeninduskorralduse või teenindajast sõltuvate töötingimustega. See aga tähendab kogu lugejaskonnale laiendades umbes 12 000 rahulolematut lugejat!

RR-i personali ei ole viimastel aastatel eraldi uuritud. Ka ei ole raamatukogul praegu sõnastatud personalipoliitilist programmi. Uue raamatukoguhuone kasutuselevõtt, kultuurikeskuse kujundamine ja parlamendiraamatukogu käivitamine on neelanud nii palju jõudu ja tähelepanu, et iseendale tõsiselt ja hindavalt otsa vaatamiseks ei ole jäänud piisavalt aega.

Praegu tuleb suuremat tähelepanu pöörata personalipoliitikale, arendustegevusele ning täienduskoolitusele. Eriti aktualiseerib vajadust selle järele käimasolev **tehnoloogiline innovatsioon**, mis seab personali ette uusi, eriettevalmistust nõudvaid ülesandeid, rääkimata kiiresti muutuvast keele- ja elukeskkonnast. Olemasolev statistika pakub mõningast teavet Rahvusraamatukogu töötajaskonna funktsionaalsest ja hariduslikust jaotumusest.

Rahvusraamatukogus töötab praegu 525 inimest. Personal jaguneb laias laastus kaheks: raamatukogunduslikku personali on 358 inimest (68%) ning tehnilist ja majanduspersonali on 167 inimest (32%).

Käesolevas seoses huvitab meid eelkõige raamatukogunduslik personal. Raamatukogu põhifunktsioone kannab 19 osakonda, sh. direktsioon — 13 inimest (3,6% raamatukogunduslikust personalist).

Kui vaadelda kogu personali hariduslikku seisundit, siis on kõrgkoolidiplomiga töötajaid 303 (58%), ülejäänud on kesk- või kesk-eriharidusega, kokku 222 (42%) (vt. diagramm 3).

Siiani on RR-i personal toime tulnud nii raamatukogutöö, laialdase kultuurharidustöö jt. eriülesannetega, mis sageli ei mahu klassikalise raamatukogutöö raamidesse. Seda aga Eestis siiani veel vastava palgaga ei kompenseerita. Palk aga ei ole ainult raha, see on ka tunnustuse mõõt. Tagajärg on, et paljud noored, võimekad, keeli oskavad ja arvutit tundvad inimesed lahkuvad raamatukogust. Raamatukogud on muutumas õppeasutusteks, kes

koolitavad personali teistele organisatsioonidele ja eraettevõtluks. Viimased kümmekond RR-ist lahkunud töötajat kuuluvad kahjuks just sellesse gruppi, põhjuseks — parema palgaga tööpakkumine.

Sellega seondub viimasel ajal ilmnev paradoksaalne olukord, kus üldise tööpuudusega paralleelselt eksisteerib ka (sh. raamatukogunduses) tööjõu puudus, kui on tarvis täita erioskusi nõudvaid ametikohti.

Mis puudutab personalipoliitika väljakujundamist, siis oleks RR-is vaja intensiivsemalt tegelda selle aluste läbitöötamisega nagu

- **töö analüüs ja personali hindamine**,
et välja töötada **personali planeerimise** standardid kooskõlas Euroopa standarditega,
- määratleda personali **valiku printsiibid**, sh. kehtestada kvalifikatsiooninõuded raamatukogunduslikele ametikohtadele,
- määratleda personali **ümberõppe** vajadus ja võimalused,
- välja töötada personali **arendamise kavad**, sh. juhtivtöötajate reservi koolitus,
- sõnastada **palgapoliitika**, mis hõlmab nii lisatasude, preemiate kui hüvitiste maksmist.

Töötajate **täienduskoolitus**, mis RR-is on viimasel ajal intensiivselt arenenud osalt ka seoses uue infotehnoloogia juurutamisega, tähendab töötehnilist koolitust või personaliarendust sõltuvalt eesmärgist. Töötehnikat harjutatakse mingi konkreetse töö või ülesande täitmiseks vajalike oskuste ja vilumuste omandamiseks (näit. uue infotöötlussüsteemi tööoperatsioonide tundmaõppimiseks). Personaliarendus lähtub organisatsiooni üldisematest tulevikuvajadustest ja on isiku seisukohalt orienteeritud rohkem karjäärile kui konkreetsele ametikohale. Organisatsiooni arengu seisukohalt tuleb hinnata **kraadiharidusetaotlejate** arvu suurenemist viimastel aastatel, mis tähendab ka seda, et noored arengupotentsiaaliga inimesed seovad oma karjääritaotlused raamatukogundusega ning näevad RR-is kohta, kus seda realiseerida. Haritud personali arvukuse kasv on tugev baas ja stiimul kogu personali arenguks täienduskoolituse kaudu. Sellest sõltub omakorda lugejateeninduse ja -koolituse tase.

Raamatukogude personalikoolituse sisu ja vormid võivad olla väga erinevad sõltuvalt ka sellest, kas institutsioon on rahuliku arengu staadiumis või läbib innovaatilist protsessi. Uuendused on alati seotud raskuste ja probleemidega, eriti raamatukogu juhtivtöötajatele. Uuenduste sisseviimisel ei saa olla 100%-list informeeritust, tegutseda tuleb tõenäosuslikule teadmisele toetudes, mille realiseerumine sõltub väga suurel määral kogu kollektiivi arusaamisest sellest, mis toimub, usust selle tulemustesse ja soovist kaasa töötada. Seda on palju kergem saavutada avara maailmatunnetusega, hea üldharidusliku ettevalmistusega (keelteoskusega) ja erialaselt kompetentse personaliga.

Et määramatus muutuste tegemisel ei ületaks kriitilist piiri, tuleb protsess jagada allsüsteemideks, milleks innovaatika teoreetikud on välja töötanud mitmeid häid mudeleid. Nende kõigi olulisteks komponentideks on

- muutustele eelnevad uuringud,
- motivatsiooni loomine personalile ja
- personali ettevalmistamine muutusteks.

Viimatinimetatu tähendab ka raamatukogude personalile vajaliku koolituse andmist, kaasa arvatud selle erivormide — teadus- ja arendustegevuse näol. Juhtkond näitab oma suhtumist personali ettevalmistamisse uuenduste rakendamiseks sellega, kas ta peab koolituseks kasutatavat aega ja raha kuluks või investeringuks. Loodetavasti suudavad Eesti teadusraamatukogude juhid tagada raamatukogude sujuva ülemineku uuele infotöötlustehnoloogiale, mis kindlustab raamatukogude arengu eesti ühiskonnale ootuspäraselt ja avarduvasse infokeskkonda sobivalt.

Diagramm 1

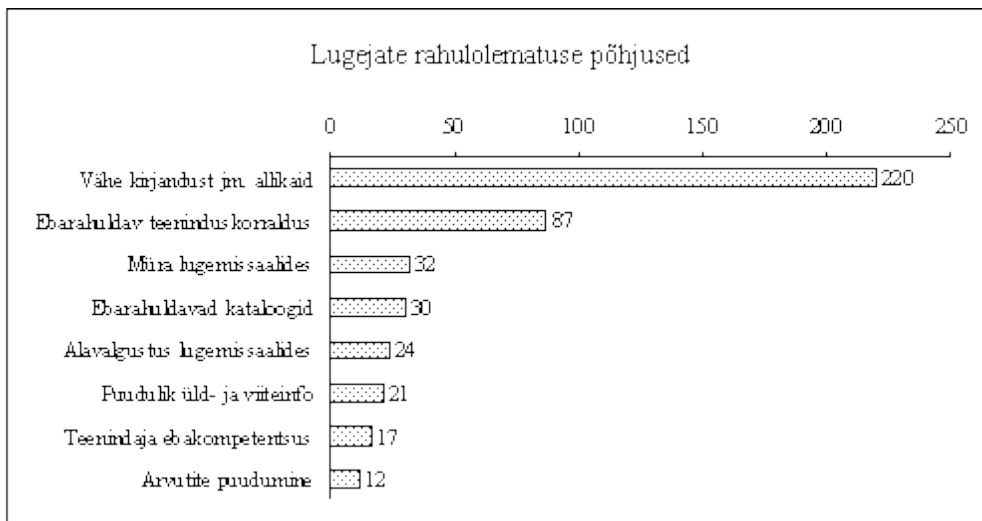

Diagramm 2

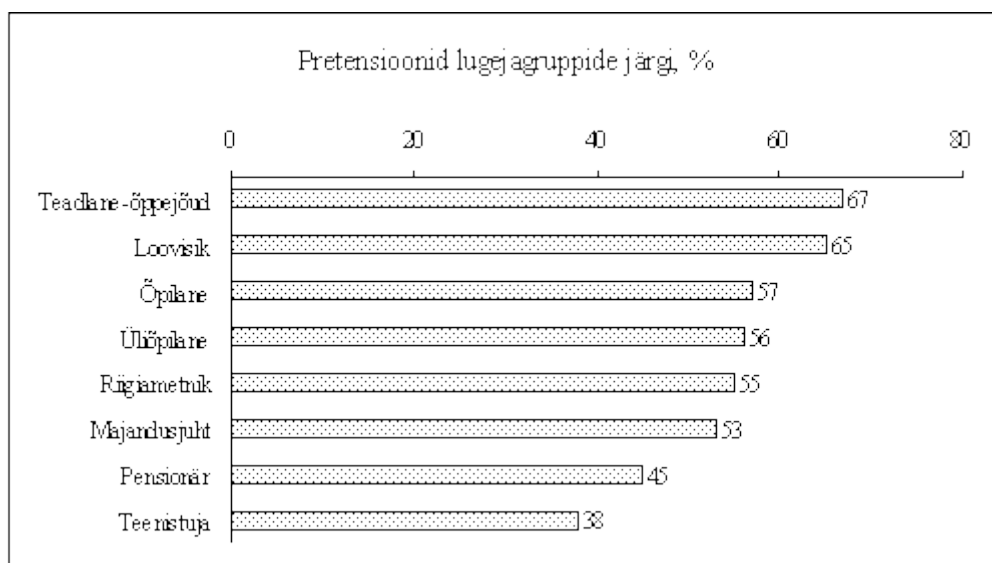
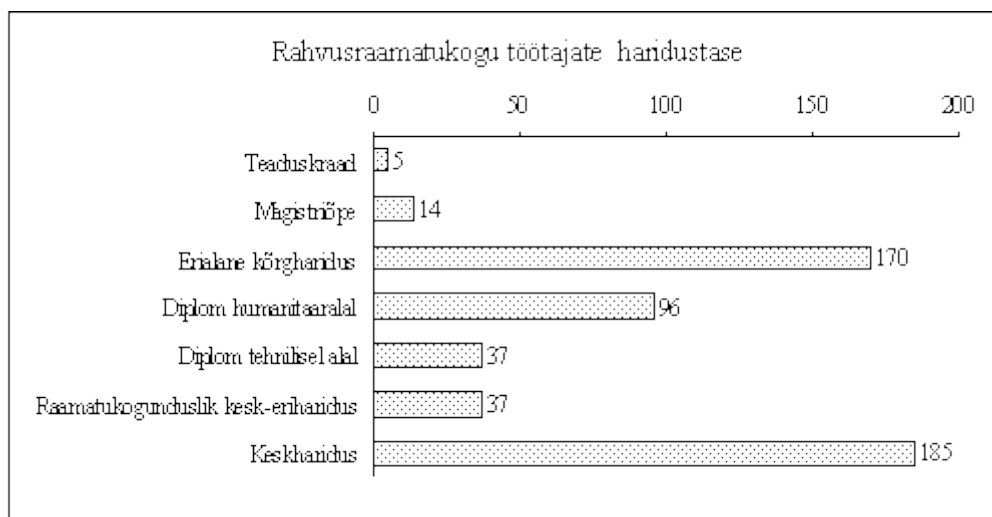

Diagramm 3

Raamatukoguhoidjate kutsenõuetest

Aili Normak

Eesti Akadeemilise Raamatukogu arendusdirektor

Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu esinaine

10. aprillil 1997. a. andis EV kultuuriminister käskkirja, millega ta moodustas uue raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu ja kinnitas selle põhimääruse.

Raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu on 13-liikmeline, sinna kuuluvad esindajad Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnast ja Viljandi Kultuurikolledžist, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingust, maakonna- ja linnaraamatukogudest, teadusraamatukogudest ja Kultuuriministeeriumist.

Koolitusnõukogu moodustati Kultuuriministeeriumi juurde nõuandva organina. Nõukogu tegevuse eesmärk on ettepanekute väljatöötamine raamatukogunduse ja infoteadusala koolituse aluste kujundamiseks, raamatukogutöötajate ühtsete kutsenõuete kehtestamiseks ning töötajate haridustaseme tõstmiseks. Eesmärgist lähtuvalt kujunevad nõukogu ülesanded:

- taseme- ja tööalase koolituse küsimuste koordineerimine õppeasutuste ja raamatukogude vahel,
- rahvusvahelise koostöö koordineerimine koolituse alal,
- õppeplaanide ja -programmide väljatöötamine, täiendamine ning vastavate uuringute ja rakendustööde vajaduse väljaselgitamine,
- raamatukogudele praktika- ja koolituskeskuste nõuete väljatöötamine,
- raamatukoguhoidjate kutseeksami sooritamiseks vajaliku õppetöö sisu ja mahu kindlaksmääramine,
- oma esindaja määramine kutseksamikomisjoni,
- taseme- ja tööalase koolituse perspektiivplaanide koostamine.

Infoprofessionaali koolitus ja rahvusvahelised erialaorganisatsioonid

Prof. Aira Lepik

Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste õppetool

Raamatukogu- ja infoalane haridus rahvusvaheliste erialaorganisatsioonide programmides ja projektides

Erialahariduse arendamine on rahvusvaheliste erialaühenduste üheks oluliseks tegevusvaldkonnaks. Mitmete rahvusvaheliste erialaühenduste struktuuris on otseselt raamatukogu- ja infotöötajate koolituse ja täienduskoolitusega tegelevaid seksioone ning komiteesid ning järgnevalt tutvustataksegi suuremate rahvusvaheliste erialaühenduste IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) ja FID-i (*International Federation for Information and Documentation*) tegevust raamatukogu- ja infoalases hariduses ja koolituses.

IFLA koosneb seitsmest osakonnast, kuhu kuuluvad seksioonid ja ümarlauad. Raamatukogu- ja infotöötaja koolituse probleemidega tegelevad hariduse ja teadusuuringute osakonna (*Division of Education and Research*) hariduse ja koolituse seksioon (*Section on Education and Training*) ning täienduskoolituse ümarlaud (*Round Table on Continuing Professional Education*).

Põhjalikumalt peatun hariduse ja koolituse seksiooni tegevusel järgnevatel põhjustel: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing (ERÜ) on hariduse ja koolituse seksiooni liige ning alates 1991. aastast on ERÜ-l ning seeläbi ka Eesti raamatukogundusel esindaja seksioonis. Aastatel 1991–1995 oli seksiooni alalise komitee korrespondentliige TPÜ infoteaduste osakonna professor Evi Rannap, sama osakonna õppejõud Aira Lepik valiti alalise komitee liikmeks järgmiseks perioodiks, aastateks 1995–1999. Käesoleva aasta IFLA aastakoosolekul valiti A. Lepik hariduse ja koolituse seksiooni sekretäriks ja infokoordinaatoriks (*Secretary and Information Coordinator*) aastateks 1997–1999.

Seksioon on oma 224 liikmega IFLA kolmekümne kolme seksiooni seas suuruselt viiendal kohal. Seksiooni alalises komitees (*Standing Committee for the Section on Education and Training*) on 17 liiget 14-st riigist.

Hariduse ja koolituse seksiooni tegevus aktiveerus 1970-ndatel aastatel, mil 1977. aastal sai seksiooni juhiks hilisem IFLA president Hans-Peter Geh. Seksioon kandis 1986. aastani nimetust Section on Library Schools and Other Training Aspects ning olulisemad projektid 1970-ndatest aastatest on raamatukogukoolide standardid, mis kinnitati 1976. aastal õppekavade ühtlustamiseks rahvusvahelisel tasandil (Standards for Library Schools) ning erialase kvalifikatsiooni põhisuundade arendamise projekt „*Guidelines for Equivalence and*

Reciprocity of Professional Qualifications”. Ülevaate saamiseks koolitusvõimalustest raamatukogunduses avaldas sektsioon 1985. aastal teatmeteose „*International Guide to Library and Information Science Education*”, mille vahendusel on võimalik saada teavet 500-st koolitusprogrammist.

IFLA hariduse ja koolituse sektsiooni keskmise kestvusega programm aastateks 1998–2001 (*Medium Term Programme*) fikseerib sektsiooni tegevuse eesmärgina raamatukogu- ja infoalase hariduse ja koolituse eriaspektide uurimise, analüüsimise ja arendamise. Sektsioonis on tegevad raamatukogu- ja infoalast haridust andvad spetsialistid eriala(üli)koolidest, praktikud ning raamatukogudes koolituse ja väljaõppega tegelevad spetsialistid. Sektsioon juhindub oma tegevuses põhimõttest, et vaid sobivalt ja asjakohaselt haritud, adekvaatselt koolitatud, jätkuvalt täienduskoolituses osalev professionaal on eeltingimuseks tulemuslikule infoteenindusele.

Sektsiooni eesmärgid aastateks 1998–2001 on:

- edendada rahvusvahelist koostööd raamatukogu- ja infotöötajate põhi- ja täienduskoolituses nii koolitaja kui praktikute ühistegevuses;
- kinnitada raamatukogu- ja infotöötajate professionaalset staatust läbi rahvusvaheliselt tunnustatud erialakvalifikatsiooni nõuete koostamise;
- toetada ning arendada olemasolevat ülemaailmset raamatukogu- ja infoalase hariduse teatmikku “*World Guide to Library Archive and Information Science Education*”;
- toetada ja arendada olemasolevat ülemaailmset raamatukogu- ja infoalaste terminite mitmekeelset leksikoni;
- pakkuda professionaalse arengu võimalusi raamatukogu- ja infoalase koolitusega tegelevatele spetsialistidele arengumaades;
- levitada informatsiooni innovatiivsetest õppekava arengutest ja loovatest koolitusmeetoditest ning õppematerjalidest;
- hoolitseda uue erialase arengu eest, et ergutada professionaale uutele teadmistele, oskustele ja kompetentsusele.

Hariduse ja koolituse sektsiooni peamised projektid lähiaastateks on:

- erialase terminoloogia seletussõnaraamatu koostamine: käesolevaks ajaks on valminud andmebaas, mis sisaldab 52 000 erialast ingliskeelset terminit ja sõnaseletust saksa, hispaania, prantsuse ja hollandi keeles;
- raamatukogu- ja infoalases koolituses kasutatavate õppekavade statistiline analüüs, mis peaks edaspidi kaasa aitama õppekavadele standardite kehtestamisele;
- IFLA-s 1976. aastal vastu võetud raamatukogunduskoolide õppekavade standardite kaasajastamine;
- inimressursside kasutamine ja juhtimine raamatukogu- ja infotöös: workshop'i läbiviimine Ladina-Ameerikas.

Hariduse ja koolituse sektsiooni avatud foorum (open forum) toimub IFLA 64. aastakonverentsil Amsterdams augustis 1998, mis pühendatud peateemale „Informatsiooni ja kultuuri teelahkmedel” („*On Crossroads of Information and Culture*”). Seal jätkatakse 1997. aasta IFLA aastakonverentsil alustatud temaatikaga “Raamatukogu- ja infoalane haridus ja elektrooniline keskkond” („*Library/Information Science Education and the Electronic Environment*”). Amsterdami avatud foorumiks on välja valitud ettekanded, kus tõstatatud temaatikat käsitlevad õppejõud Iisraelist, Eestist (kavva on võetud Sirje Virkuse ettekanne „*A Conceptual Model for Designing and Delivering Distance Education in Library and Information Science Education in Estonia*”), Indiast ja Ühendkuningriigist.

1997. aastal osales IFLA aastakoosolekul ja -konverentsil Kopenhaagenis rekordarvuline raamatukogu- ja infotöötajate delegatsioon Eestist — 41 osavõtjat. Hariduse ja koolituse sektsiooni korraldatud avatud foorumil esines ettekandega infoteaduste osakonna dotsent Sirje Virkus teemal „*Education and Training of Librarians and Information Professionals in the Networked Environment*”. Sektsiooni workshop'il Taani Kuninglikus Raamatukogu- ja Infoteaduste Koolis (*The Royal School of Library and Information Science*) ettekandega teemal „*Library and Information Degrees: Traditions and Development in Estonia*” esines raamatukogunduse õppetooli professor Aira Lepik.

1986. aastal moodustati sektsiooni juurde täienduskoolituse ümarlaud (*Continuing Professional Education Round Table/CPERT*), et enam keskenduda raamatukogu- ja infotöötajate täiend- ja ümberõppe probleemidele. Täienduskoolituse ümarlaud tegeleb tulemuslikult raamatukogu- ja infotöötajate pidevõppe erivaldkondadega ja koostöös kasutajakoolituse ümarlauaga (*Round Table on User Education*) ka raamatukogu- ja infoteenuste kasutajate koolituse vajaduse ja võimaluste selgitamisega. Täienduskoolituse ümarlaua laiahaardelisemateks ettevõtmisteks on infoprofessionaali täienduskoolituse probleemide analüüsimiseks korraldatavad maailmakonverentsid. III maailmakonverentsil „*Human Development: Competencies for the Twenty-First Century*” 1997. aasta augustis Kopenhaagenis oli esindatud ka Eesti — ettekannetega esinesid Aili Norberg ja Krista Talvi Eesti Rahvusraamatukogust ning Aira Lepik ja Sirje Virkus TPÜ infoteaduste osakonnast.

Rahvusvahelise Dokumentatsiooni Föderatsiooni struktuuris on komiteed ning huvigrupid. Hariduse ja koolituse komitee (*Education and Training Committee*) edendab koostööd rahvuslike ja rahvusvaheliste erialaorganisatsioonide vahel, kus tegeldakse raamatukogu- ja infotöötaja hariduse probleemidega. Komitee adresseerib oma tegevuse mitte ainult haridustöötajatele, vaid ka poliitiliste otsustuste tegijatele, praktikutele, uurijatele, juhtidele ning kõigile, kes tegelevad otsustuste vastuvõtmisega infojuhtimise valdkonnas.

Koostöös Erialaraamatukogude Assotsiatsiooniga (*Special Libraries Association*) on huvipakkuvaks FID/ET projektiks nn. raamatukogukooli adopteerimise projekt „*Adopt a Library School*”, mille käigus püütakse kehtestada koostöösuhteid erineval arengutasemel raamatukogukoolide vahel üle kogu maailma. Projekt algatati 1993. aastal ning käesoleval

ajal on enamik adopteeritud raamatukogukoole Ida-Euroopast ja Aasiast, projekti loodetakse laiendada ka Aafrikasse ja Ladina-Ameerikasse.

Mitu olulist probleemi, millega raamatukogu- ja infotöötaja hariduses ja koolituses arvestada tuleb, tõstatati 1996. aasta oktoobris Austrias Grazis toimunud FID/ET seminaril „*Working and Learning in a Networked Electronic Environment*”. Seminaril käsitletut on lähemalt analüüsinud TPÜ infoteaduste osakonna elektroonilise ajakirja “Infofoorum” 2. numbris nimetatud seminaril ettekandega esinenud infoteaduste osakonna dotsent S. Virkus.

FID huvigrupp, kus tegeldakse kaasaegse infoprofessionaali koolitusvajaduse ja kompetentsusega, kannab nimetust FID/MIP (*Special Interest Group of the Modern Information Profession*). FID/MIP tegevusest antakse põhjalikum ülevaade käesoleva kirjutise viimases osas.

Raamatukogu- ja infoalase haridusega tegelevad erialaorganisatsioonid

Lisaks rahvusvahelistele erialaorganisatsioonidele, kus raamatukogu- ja infoalase hariduse ja koolituse probleemid moodustavad vaid osa organisatsioonis tehtavast, on rida regionaalseid ning üleriiklikke organisatsioone, mille tegevus on otseselt pühendatud raamatukogu- ja infotöötaja hariduse eriaspektidele.

Käesolevas kirjutises peatutakse alljärgnevalt lühidalt Euroopas tegutsevatel organisatsioonidel EUCLID (*European Association for Library & Information Education and Research*), BOBCATSSS ja BAILER (*British Association for Information & Library Education and Research*) ning Ameerika Ühendriikides tegutseval ALISE-I (*The Association for Library and Information Science Education*).

BAILER on asutatud 1992. aastal seni tegutsenud erialakoolitusega tegelevate osakondade juhatajate ühenduse ABLISS (*The Association of British Library and Information Schools*) alusel. BAILER-i tegevuses osalevad kõigi seitsmeteistkümne Ühendkuningriigi ja Iiri Vabariigi raamatukogu- ja infotöötajate haridusasutuste õppejõud ja teadurid. Ühenduse eesmärgiks on enam teadvustada raamatukogu- ja infotöötajate koolituse küsimusi läbi koolituse ja praktika seoste, tegutseda foorumina avalikkuse jaoks, kus arutatakse ja otsustatakse raamatukogu- ja infotöötajate koolitusega seonduvaid põhimõttelisi küsimusi, luua ja arendada koostööd teiste erialaharidusega tegelevate institutsioonide ja ühendustega Euroopas ja kogu maailmas. BAILER kontsentreerub oma tegevuses seega õppekava arendamisele, uurimuste temaatika koordineerimisele ning tulemusliku teabevahetuse kujundamisele erialakoolituse, raamatukogu- ja infotegevuse praktika ja erialaavalikkuse vahel. BAILER-i struktuuris on alaosadena huvigrupid (*Special interest groups*), kus tegeldakse õppekava arenguvajaduste uurimisega teabejuhtimise kaasaegsete probleemide ja infopoliitika aspektidest.

Raamatukogu- ja infoteadusealase Hariduse ja Uuringute Euroopa Assotsiatsioon EUCLID loodi 1991. aastal Saksamaal Stuttgartis. Tolleaegsed muutused Ida-Euroopa poliitikas,

sotsiaal- ja majandussfääris eeldasid raamatukogude ja teiste infoasutuste rolli teisenemist ning ka raamatukogundushariduse teisenemist. Tekkis vajadus tegevust koordineeriva ja ühtlustava piirkondliku organisatsiooni järele, millel oleksid kohustused nii Euroopa Liidu liikmete kui kogu Euroopa ees. Põhikirja kohaselt on EUCLID sõltumatu ühiskondlik mittetulunduslik organisatsioon, mille ülesanne on arendada koostööd raamatukogu- ja infoteadusealase hariduse ning teadustöö arendamiseks Euroopas. Selle eesmärgi saavutamise tingimusteks on eelkõige õppekavade täiendamine ja erialase ettevalmistuse ühtlustamine.

EUCLID liikmeskond, mis koosneb 18 riigi tegevliikmetest ja kahe väljaspool Euroopat asuva riigi korrespondentsliikmetest, moodustab koostöövõrgu — assotsiatsiooni liikmetel on ülevaade raamatukogu- ja infoteaduse arengusuundadest nii oma riigis kui ka rahvusvahelises ulatuses läbi infolehe ning ajakirja „*Education for Information*”. EUCLID nõukogu, kuhu kuuluvad assotsiatsiooni liikmete esindajad, kohtuvad senise tegevuse analüüsimiseks ja edasise kavandamiseks Amsterdamis 1998. aasta augustis IFLA 64. aastakonverentsil IFLA hariduse ja koolituse sektsiooni korraldataval workshop'il.

Täheühend BOBCATSSS (“bobcat” on inglise keeles punailves) tähistab Euroopa juhtivate raamatukogu- ja infoteadusealaste õppeasutuste ühendust ning on tuletatud ühenduse loonud õppeasutuste asukohalinnade algustähtedest. BOBCATSSS-i kuulusid tema asutamisel 1993. aastal Budapesti, Oslo, Barcelona, Kopenhaageni, Tampere, Sheffieldi, Stuttgardi ja Sombathely erialakoolitusega tegelevad institutsioonid. Tänapäevaks on liitunud Tallinnas, Moskvast, Harkovist ja Sofias asuvad ülikoolid. Iga aasta jaanuaris korraldab BOBCATSSS sümposiumi, mis on kujunemas arvestatavaks teadusürituseks raamatukogu- ja infoprofessionaalide hinnanguil. Sümposiumi korraldavad erialatudengid, kelle jaoks on see oluline kogemus ja võimalus rahvusvahelise raamatukogu- ja infovaldkonna teadusürituse kavandamisel ja läbiviimisel.

ALISE seob oma tegevuses nii organisatsioone kui üksikisikuid, kes tegelevad raamatukogu- ja infotöötajate erialakoolitusega Ameerika Ühendriikides ja Kanadas. ALISE tegevuses arvestatakse oluliselt Ameerika Raamatukogude Assotsiatsiooni (*American Library Association/ALA*) akrediteerimise komitee (*Committee on Accreditation*) seisukohtadega raamatukogu- ja infotöötajate koolitusega tegelevate institutsioonide tegevuse analüüsimisel ja hindamisel. Ameerikas ja Kanadas (samuti ka Ühendkuningriigis) on raamatukoguühing loonud erialahariduse ühtlustamise huvides akrediteerimissüsteemi, mis hindab haridusasutuse tööd lõpetanute töövõimekuse kaudu raamatukogudes. ALISE-s on tegevad enamasti ALA poolt akrediteeritud raamatukogukoolid ning akrediteerimisega seonduv moodustab ALISE tegevusest olulise osa.

ALISE struktuuris on 19 huvigrupi (*Special interest groups*), kus keskendutakse raamatukogu- ja infoalase hariduse erinevatele aspektidele. Nii näiteks on huvigrupid uutele õppejõududele, dekaanide, juhatajate ja projektijuhtide asetäitjatele, osakoormusega õppejõududele, doktorantidele ning samas ka pensioneerunud õppejõududele. ALISE

struktuuris on nn. õpetatavatest ainevaldkondadest tulenevad huvigrupid nagu näiteks raamatukogude ajalugu ja raamatukogude lasteteenindus, oma osa on leidnud õpetamismeetodite analüüsimisega tegelev huvigrupp.

ALISE annab välja ajakirja „*Journal of Education for Library and Information Science Education (JELIS)*”, regulaarselt ilmub assotsiatsiooni tegevuse statistiline aruanne ja liikmeskonna teatmik.

Infoprofessionaali kompetentsus ja koolitusvajadus: rahvusvahelisi uurimisprojekte

Raamatukogu- ja infotöötajad seisavad kaasajal oluliste muudatustega silmitsi — neid muudatusi tingivad informatsiooni säilitamise ja vahendamise kandumine seni oluliselt paberkandjalt elektroonilisele kandjale ning uuenenud töökorraldus, mis eeldab ja nõuab raamatukogu- ja infotöötajatelt senisest enam juhtimis-, äritegevuse ja infotehnoloogia tundmise ja kasutamise oskusi.

Rahvusvaheliste uurimisprojektide seas paistavad just 1990-ndatel aastatel silma sellelaadsed uuringud, kus tänapäeva infotöötajate kutsenõuded, nende dünaamika ja vastavus muutuvale teabeühiskonnale on uurimisaineks. Alljärgnevalt tutvustatakse lühidalt Rahvusvahelises Informatsiooni ja Dokumentatsiooni Föderatsioonis (*International Federation for Information and Documentation*) ja Erialaraamatukogude Assotsiatsioonis (Special Libraries Association/SLA) läbiviidud uuringute tulemusi.

FID-i kaasaegse infoprofessionaali huvigrupi uuring (*Modern Information Professional/MIP*), mille tulemusi tutvustati 1996. aasta oktoobris Austrias Grazis toimunud FID/ET seminaril „*Working and learning in a networked electronic environment*”, pakub mõtlemapanevat teavet kaasaegse info- ja raamatukogutöötaja rollist ja kutsenõuetest tänapäeva ühiskonnas. Uurimuse tulemused baseeruvad 31-st riigist saadud 2618 raamatukogu- ja infotöötaja arvamustele, mille põhjal on võimalik kaardistada ka põhisuundumusi ja -tulemusi.

Oluliseks peetakse teabe edastamise oskust otsustuste vastuvõtjatele ehk nõ. võtmeisikutele organistasioonis, seejuures peetakse olulisimaks teabe edastamise kiirust, selgust, täpsust, relevantsust ja ajastatust. Suurimaks muutuseks infotöötaja elukutses viimase viie aasta jooksul peetakse kõiki tehnoloogiaga seonduvaid eriaspekte, mis mõjutavad otseselt või kaudselt infoprofessionaali tulemuslikku tegevust. Karjääri planeerimise eeldustena nimetati taas infotehnoloogia võimaluste oskuslikku kasutamist ning turundus- ja ärialaseid teadmisi. Oluliseks peeti ka kriitilise mõtlemise arendamist ning kommunikatsioonioskusi, finants-, projekti- ja infojuhtimist ning aruandlusoskust. Takistustena karjääri tegemisel nähti eelkõige erialahariduse puudulikkuses või akadeemilise kraadi puudumises, kuid ka soost, east ja perekonnaseisust ning majanduslikest takistustest tulenevast. Nimetati ka raamatukoguhoidja image't kui karjääri takistavat faktorit ning konkurentsi teabe hankija (*information provider*) ja infotehnoloogia vahel.

Erialaraamatukogude Assotsiatsiooni kompetentsuse komitee (*Special Committee on Competencies*) moodustati assotsiatsiooni juurde 1990-ndate aastate keskel, et saada ülevaade erialaraamatukogude töötajate professionaalse eetika, standardite ning erialase täiendõppe vajaduste valdkonnas. 1996. aasta mais esitas komitee SLA Direktorite Nõukogule (*Special Libraries Association Board of Directors*) dokumendi, milles tutvustatakse erialaraamatukogus töötavate infoprofessionaalide kompetentsusnõudeid 21. sajandi künnisel. Erialakoolituse probleemid on SLA-s olnud aktuaalsed juba alates 1923. aastast, mil loodi koolituse komitee (*Training Committee*), kuid 1996. aastal koostatud dokument „*Competencies for Special Librarians of the 21st Century*” on seni põhjalikum ülevaade selles valdkonnas. Selles dokumendis on kompetentsust vaadeldud nii professionaalsest kui ka isikuslikust aspektist. Oluliseks peetakse informatsiooni vahendamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadmisi, mis on vajalikud, et informatsiooni oleks võimalik vahendada. Infotöös on isikuslikest omadustest olulisimad suhtlemisoskus, teenindusvalmidus, loovus, entusiasm, meeskonnatöö oskused ning võime keskenduda pidevale enesetäiendamisele.

Infoprofessionaali võimalused on kaasajal peaaegu ammendamatud, sest teave on muutunud oluliseks ühiskonnale tervikuna. Kiire areng on kaasa toonud muutused infotöötajate töömeetodites ja -ülesannetes ning samas ka viisides, kuidas ja miks teavet kasutatakse. See eeldab, et info- ja raamatukogutöötajad peavad olema piisavalt haritud, et arendada ja võimaldada kaasaegsete infosüsteemide kasutamist. Traditsiooniline raamatukogu- ja infotöötaja võtmeroll — olla vahendaja kasutaja ja infovajaja vahel — küll säilib, kuid muutuv infomaastik eeldab siinjuures eriti pädevat ja arenemisvõimelist infovahendajat. Raamatukogu- ja infotöötaja koolitusest ja haridusest oleneb paljuski tulemuslik teave, mida eri tasanditel otsustusteks vajatakse. Raamatukogu- ja infotöötajate koolitajad peavad silmas pidama suundumusi ja tagama kaasaegse koolituse infoprofessionaalile, kelle teenuseid vajavad 21. sajandi otsustajad.

-
1. Lepik, A. Infoteaduse eriala Tallinna Pedagoogikaülikoolis: traditsioonid ja võimalused // Infofoorum. Nr. 1. — /Online/ Available HTTP: <http://www.tpu.ee/~i-foorum/air.htm> [28. november 1997]
 2. International Federation of Library Associations and Institutions. — /Online/ Available HTTP: <http://www.nlc-bnc.ca/ifla/home.htm> [28. november 1997]
 3. Human Development: Competencies for the Twenty-First Century // Papers from the IFLA CPERT Third International Conference on Continuing Professional Education for the Library and Information Professionals / Ed by P. L. Ward & D. E. Weingand. München: Saur, 1997.
 4. The FID Knowledge Forum. Major programme Areas. — /Online/ Available HTTP: <http://www.db.dk/FID/Projects/> [28. november 1997]
 5. Adopt a Library School. — /Online/ Available HTTP: <http://www.db.dk/FID/Projects/> [28. november 1997]

6. Virkus, S. Informatsiooni globaliseerimine: infovõrkudega infoühiskond // Infofoorum. Nr. 2. — /Online/ Available HTTP: [HTTP://www.tpu.ee/~i-foorum/fid.htm](http://www.tpu.ee/~i-foorum/fid.htm) [28. november 1997]
7. British Association for Information & Library Education and Research. — /Online/ Available HTTP: <http://epip.lut.ac.uk/bailer/> [28. november 1997]
8. European Association for Library & Information Education and Research. — /Online/ Available HTTP: <http://www.elt.sk/euclid/> [28. november 1997]
9. Organisation of Library and Information Schools. — /Online/ Available HTTP: <http://www.info.uta.fi/informaatio/bobcatsss.html> [28. november 1997]
10. The Association for Library and Information Science Education. — /Online/ Available HTTP: <http://www.si.umich.edu/ALISE/> [28. november 1997]
11. Special Libraries Association. — /Online/ Available HTTP: <http://www.sla.org/> [28. november 1997]
12. FID/MIP Results of FID's Survey of the Modern Information Professional. — /Online/ Available HTTP: <http://fid.conicyt.cl:8000/mipindex.htm> [28. november 1997]
13. Competencies for Special Librarians of the 21st Century / Ed by B. M. Spiegelman. Washington: Special Library Association, 1996.